

Кузьменко О. А.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та економіки
Міжнародного європейського університету*

Kuzmenko Olha

*Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Management and Economics
International European University*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Анотація. Визначення ефективності є складною та багатогранною економічною категорією, яка показує вплив об'єктивних економічних факторів виробництва на результативність, що є показником мети виробництва, а саме збільшення доходу. Якісна характеристика економічної ефективності відображається у досягненні високої результативності використання засобів виробництва. Критерій виробничої ефективності показує відношення максимізації обсягу національного доходу (чистої продукції) до затрат живої й уречевленої праці. У сільському господарстві критерій ефективності пов'язаний із використанням ресурсів і виробничих споживчих вартостей. Кінцевою метою виробництва є споживання, яке здійснюється за рахунок новоствореної продукції, споживчої вартості, тобто національного доходу. Мірилом оцінки економічної ефективності суспільного виробництва прийнято національний дохід (чиста продукція), який є основним критерієм рівня господарювання в масштабах країни.

Ключові слова: економічна ефективність, критерій ефективності, ефективність сільського господарства, собівартість, рентабельність.

Вступ та постановка проблеми. Економічна ефективність як складна категорія характеризує економічні відносини, пов'язані з оцінкою одержаних результатів (ефекту) господарської діяльності із понесеними витратами. Управління ефективністю, опрацювання заходів щодо її підвищення, посилення ролі інтенсивних факторів розвитку економіки на різних рівнях управління передбачає визначення критеріїв і практичне використання показників ефективності. Зростання обсягів національного доходу характеризується збільшення виробництва у розрахунку на душу населення, а в сільському господарстві – на середньорічного працівника, на гектар угідь, голову худоби, є джерелом не лише задоволення попиту, але й подальшого розширення та удосконалення виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі сутність економічної ефективності сільськогосподарського виробництва відображається через її критерії та показники [1; 2; 3; 9]. Зазначимо, що науковці досить часто ототожнюють поняття «критерій ефективності» та «показники ефективності».

Дослідженням встановлено, що критерієм у науковому розумінні є основна якість, головна властивість, яка відображає певну ознаку оцінки. При цьому недостатньо дослідженим залишається критерій ефективності як методологічна основа для визначення показників, що дають можливість здійснити кількісну оцінку та аналіз ефективності загалом. Тому загальний напрям дослідження включає систематизацію складників ефективності, які дають можливість комплексно оцінити ситуацію, виявити й усунути проблемні моменти.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У практиці господарювання вітчизняних підприємств набула широкого застосування система показників ефективності сільськогосподарського виробництва, яка певною мірою відмінна від тієї, що використовується в більшості розвинутих країн світу. Це призводить до суперечностей в оцінках ефективності діяльності окре-

мих суб'єктів господарювання [1]. Так, існує потреба у створенні узагальнюючої моделі оцінки ефективності виробництва, що буде розроблена на основі вивчення сучасної вітчизняної і зарубіжної методології та дасть змогу забезпечити стійке зростання на всіх рівнях національної економіки.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є поглиблення та систематизація теоретичних та методичних підходів до визначення економічної ефективності виробництва в сільському господарстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Окрім основного критерію економічної ефективності, використовуються також приватні (часткові), або локальні критерії. Наприклад, досягнення максимального приросту виробництва продукції за мінімальних виробничих витрат на одиницю продукції, а також на підвищення якості продукції, охорону навколишнього середовища. У кінцевому рахунку всі приватні критерії повинні відповідати основному критерію та сприяти зростанню загальної економічної ефективності виробництва.

Для кількісного вираження критеріїв ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств застосовують систему економічних показників. В умовах посилення товарно-грошових відносин у процесі економічної оцінки підприємницької діяльності, ступеня використання виробничого потенціалу на першому плані повинні бути продуктивність праці та економічний прибуток як узагальнюючі критерії ефективності й основа самофінансування. Ці показники повинні формуватися з урахуванням можливостей щодо нарощування виробничих показників діяльності підприємства та на основі обґрунтування ціноутворюючих чинників, що забезпечуватиме не лише відшкодування витрат виробництва, а й розширене відтворення [1].

Одним із дієвих методів оцінки ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства є метод Data Envelopment Analysis (DEA) – Аналіз середовища функціонування, що дає змогу здійснювати діагностику функціо-

нування, визначати та розрізняти ефективно й неефективно працюючих суб'єктів, ступінь ефективності діяльності, емпірично окреслити раціональні розміри підприємств, співвідношення ресурсів та мінімальні обсяги, необхідні для ефективного виробництва одиниці продукції [2].

Аналіз доходів є важливим етапом аналізу прибутковості діяльності господарств, основним із завдань якого є систематичний та оперативний контроль за виконанням планів реалізації сільськогосподарської продукції й одержанням прибутку та розроблення заходів із використання виявлених резервів щодо підвищення ефективності господарювання [3]. Чистий прибуток – це частина балансового прибутку, яка залишилася в його розпорядженні після сплати податків, зборів, відрахувань та інших обов'язкових платежів до бюджету, він є джерелом збільшення кількості обігових коштів, формує фонди та резерви. Чистий прибуток – один із найважливіших фінансових показників, який є основою для подальшого розвитку підприємства.

Показником економічної ефективності є числове відображення її рівня або темпів зміни в динаміці. Одним із важливих показників, що характеризує результативність, є обсяг валової та товарної продукції сільськогосподарського підприємства, на основі яких можна розрахувати чистий і валовий дохід та прибуток. Валова продукція – це узагальнюючий показник рівня розвитку сільського господарства, а на окремих підприємствах він характеризує обсяги виробництва. Виробництво ефективне, якщо збільшується величина виробленої валової продукції за одночасного зменшення витрат на одиницю продукції.

Методичні підходи до визначення показників економічної ефективності сільськогосподарськими підприємствами ґрунтуються на основі розрахункової вартості, що передбачає використання ринкових цін під час розрахунку величини виробничих витрат. Це дає можливість визначити та аналізувати собівартість конкретного виду продукції, вона є показником, що відображає поточні витрати на виробництво й реалізацію продукції, а узагальнюючим є показник витрат на 1 грн реалізованої продукції.

Собівартість розглядається як один із найважливіших показників ефективності діяльності, а її зниження – це шлях до підвищення прибутковості. Для зниження собівартості необхідно насамперед знати її структуру – співвідношення частин у загальній величині. У Методичних рекомендаціях із планування, обліку і калькулювання собівартості в рослинництві [4] виділяються такі статті витрат: насіння і посадковий матеріал, засоби захисту рослин, мінеральні та органічні добрива, вартість пально-мастильних матеріалів, оплата праці з відрахуваннями на соціальні потреби, послуги допоміжного виробництва, утримання основних засобів, загальногосподарські, загальновиробничі та інші витрати.

Відомий науковець В. Андрійчук виділяє такі основні методи визначення собівартості одиниці продукції: пряме віднесення витрат на відповідні види продукції (галузі, де одержують лише один вид однорідної продукції), вилучення із загальної суми витрат побічної продукції, вираженої у грошовій формі (побічна продукція – це солома, гичка, стебла, кошики та ін.), розподіл витрат між видами продукції пропорційно кількісному значенню однієї з головних ознак, спільної для всіх видів одержаної продукції [5].

Достовірне визначення собівартості має певні труднощі, пов'язані з тим, що кожен ресурс, використаний у виробництві продукції, має різну економічну природу й одиницю виміру, тому є потреба за допомогою умовно-натуральних коефіцієнтів привести їх до одного вигляду, тобто у вартісні або трудові одиниці виміру. Це спричи-

няє викривлення одержаних показників та ускладнює їх аналіз у динаміці та шляхом зіставлення з даними інших однотипних підприємств. Основна проблема під час використання ресурсів полягає у вимірюванні складової частини виробництва – робочої сили.

Недоліки у визначенні собівартості не дають змоги достовірно враховувати понесені витрати ресурсів, адже поза оцінкою залишаються природні ресурси, які відіграють вирішальну роль у процесі виробництва. Певні проблеми постають під час вартісної оцінки показників економічної ефективності, тому що ціни не відображають фактичну величину рентабельності. Тому, окрім агротехнічної та економічної оцінки, необхідно проводити енергетичну оцінку, що дає змогу виявити нові резерви підвищення економічної ефективності, враховуючи енергозбереження.

Витрати на збут залежать від договірних умов купівлі-продажу продукції між сільськогосподарськими підприємствами та покупцями, всі витрати з перевезення можуть брати на себе як одна, так і інша сторона разом із можливими ризиками транспортування.

За класичною економічною теорією всі витрати обліковуються всередині підприємства, а обмін (продаж) відбувається безкоштовно в умовах повної визначеності та раціональності його учасників. Першим звернув на це увагу англо-американський вчений Рональд Гаррі Коуз і довів, що обмін відбувається не безкоштовно, та ввів у науковий обіг термін «визначення трансакційних витрат», називаючи їх витратами за користування ринковим механізмом [6].

Трансакційні витрати становлять перешкоду взаємовигідному продажу. З огляду на це дослідження економічної ефективності вирощування зерна круп'яних культур необхідно поєднувати з аналізом трансакційних витрат. У сільському господарстві цей вид витрат розподіляється не на користь виробників сировини, що негативно позначається на результатах їхньої роботи. Зокрема, до трансакційних витрат науковці відносять витрати на пошук інформації, організацію та проведення переговорів, юридичне або нотаріальне обслуговування, витрати на контроль за виконанням контрактів тощо.

Враховуючи класифікацію трансакційних витрат, виділимо кілька можливостей їх скорочення: вивчення окремих витрат і напрямів їх мінімізації та складових частин процесу реалізації продукції, їх стандартизації з метою мінімізації витрат. Скоротити трансакційні витрати під час реалізації зерна можна завдяки: використанню електронних способів торгівлі (скорочення довжини каналів реалізації, що знизить витрати на пошук інформації), скороченню кількості посередників (зменшення інформації), формуванню вертикальних систем маркетингу (виробники зерна, переробні підприємства та обігова сфера при інтеграції будуть поінформованими, а обмін відбуватиметься швидшими темпами). Варто погодитися з думкою С. Тимофіїва [7], який стверджує, що існує прямий взаємозв'язок між рівнем трансакційних витрат та ефективністю функціонування господарських суб'єктів.

Трансакційні витрати не можна сприймати лише як втрати, тому що вони є необхідною складовою частиною успішної роботи сільськогосподарського підприємства. Неврахування різного роду інформації призводить до зростання ризиків, погіршення фінансового стану підприємства та невважених управлінських рішень. За оптимального рівня трансакційних витрат одержання максимального результату свідчить про ефективне ведення господарювання, для цього необхідно оцінювати й аналізувати їх варіацію. На рівні окремого сільськогосподарського підприємства ці витрати можливо визначити лише за умов точності їх реєстрації в первинному та син-

тетичному обліку. Одна з проблем їх визначення полягає в тому, що одні з них вимірювані, а інші виміряти важко через їх неофіційну основу. Тому виникає потреба у зведенні даних про загальну величину трансакційних витрат і перерахунку їх на фінансові результати загалом. За рахунок зниження трансакційних витрат з'явиться можливість знизити собівартість, що дасть змогу підвищити рентабельність продукції.

Зниження собівартості необхідне як окремому господарюючому суб'єктові, так і державі загалом. На підприємстві зниження індивідуальної собівартості порівняно з середнім її показником, який виступає основою ринкового ціноутворення, забезпечує додатковий прибуток, розміри якого будуть тим вищими, чим нижчою буде індивідуальна собівартість порівняно із суспільною. Для суспільства зниження собівартості – це ефективне використання обмежених виробничих ресурсів і можливість виробництва додаткових матеріальних благ.

В останні роки деякі підприємства почали відмовлятися від планування собівартості продукції. Вони вважають, що у нинішніх умовах довгострокове планування собівартості продукції є недоцільним і неможливим у практичній реалізації, оскільки ціна формується під впливом попиту та пропозиції, а планова собівартість продукції як така на ціну продажу не впливає. Правильне трактування економічної сутності собівартості має принципове значення під час визначення номенклатури витрат, які включаються до неї, і тих, які покриваються за рахунок інших джерел. Саме від цього залежить об'єктивність розрахунку важливого економічного показника – прибутку [7].

Собівартість продукції тісно пов'язана з її ціною, а це виявляється в тому, що собівартість виступає основою обґрунтування ціни на товар, а точніше – її найнижчого рівня для виробників. Під час обчислення собівартості продукції необхідно визначити склад витрат, що в неї входять. Витрати підприємства повертаються за допомогою власних джерел, а саме прибутку. Тому склад витрат, що входять у собівартість, – це питання їх розподілу між двома вказаними засобами відшкодування. Основою принципу цього розмежування є те, що через собівартість повертаються витрати, які в сукупності забезпечують просте відтворення усіх факторів і предметів виробництва, робочої сили, засобів праці та природних ресурсів.

Так, важливою ознакою характеристики фінансового стану підприємства є показник рентабельності. Як підсумовуючий показник економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, рентабельність показує ефективність застосування спожитих виробництвом ресурсів галузі, рівень управління виробництвом і працею, якість, кількість, можливість здійснення розширеного відтворення, величину реалізації продукції та економічне стимулювання працівників. Оскільки кінцевим фінансовим результатом діяльності є прибуток, то доцільно розраховувати показники прибутку на одиницю витрат і рентабельність виробництва.

Важливим фактором рентабельності є визначення напрямку господарювання, виходячи з наявних ресурсів та ринків збуту. Іноді підприємства прагнуть підвищити рівень рентабельності за рахунок збільшення урожайності. Не поділяємо такого підходу, адже цей варіант потребує збільшення витрат і не завжди забезпечує зростання рентабельності. Додаткові вкладення, хоч і сприяють підвищенню урожайності, ведуть до збитковості виробництва. Тому пошук резервів підвищення рентабельності сільськогосподарського виробництва зводиться, з одного боку, до визначення резервів збільшення грошо-

вого виторгу від реалізації, а з іншого – резервів зниження собівартості продукції [8].

Під час оцінки ефективності окремих галузей слід брати до уваги всі показники рентабельності, а особливо приведену масу прибутку. Якщо користуватися лише показником рівня рентабельності, може скластися неправильна уява про економічну ефективність, а отже, і про ступінь вигідності виробництва певного виду продукції в умовах господарства. Ця обставина пояснюється тим, що одного і того ж рівня рентабельності можливо досягти за різної маси прибутку на гектар посіву. Адже відомо, що економічний стан підприємства залежить не лише від рівня окупності поточних витрат, а й від маси прибутку загалом по господарству та на одиницю земельної площі [9].

У підвищенні якості будь-якої продукції важливе значення має її стандартизація та сертифікація. В Україні правові та організаційні засади стандартизації, спрямовані на забезпечення єдиної технічної політики в цій сфері, регулюються Законом України «Про стандартизацію». Закон визначає стандартизацію як діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань із метою досягнення оптимального ступеня впорядкування в певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів чи послуг їх функціональному призначенню, усунення бар'єрів у торгівлі та сприяння науково-технічному співробітництву [10].

Враховуючи недоліки вартісних показників продуктивності праці, а також відсутність у статистичній звітності інформації про вартість валової продукції сільського господарства, на особливу увагу заслуговує використання в аналізі продуктивності праці натуральних показників трудомісткості продукції. Для характеристики трудомісткості продукції використовують показники прямих затрат праці на виробництво одиниці продукції, які останнім часом залежно від розмірів і виробничого напрямку агроформувань становлять близько 60% загальних затрат живої праці [11].

У сільському господарстві та суміжних галузях застосовують різний методологічний підхід до визначення прибутку в ціні виробника. У галузі за врахування ціни прибуток визначається з використанням показника рентабельності. Середню норму прибутку сільського господарства необхідно підняти до фактичної норми прибутку в суміжних галузях економіки [12].

Гармонізація економічних відносин в інтегрованому виробництві збільшить і стабілізує прибутки товаровиробників, що спонукатиме їх до інтенсивного виробництва. Відповідно, підвищення ефективності буде формуватися навколо подальшого розвитку інтеграційних зв'язків та узгодження пропозиції щодо виробництва продукції із внутрішнім і прогнозованим зовнішнім

Висновки. Методика визначення ефективності виробництва повинна ґрунтуватися на системному підході, який урахує основні фактори, що впливають на діяльність та конкурентоспроможність виробленої продукції. При цьому основними результуючими показниками необхідно вважати: виробництво валової продукції у натуральній та грошовій формі на одиницю площі; урожайність; собівартість; окупність авансованого капіталу; прибуток на одиницю площі; рентабельність виробництва; продуктивність праці; рівень оплати праці; рівень задоволення потреб населення у цій продукції.

Виявлення та кількісне оцінювання факторів впливу на рівень економічної ефективності має бути першим етапом процесу планування та прийняття управлінських рішень сільськогосподарськими товаровиробниками.

Список використаних джерел:

1. Лисенко М.І., Лисенко А.М. Методичні підходи до оцінки ефективності виробництва у сільськогосподарських підприємствах. *Наукові праці КНТУ*. 2009. № 16. Ч. 1. С. 126–131.
2. Павлов В.І. Формування конкурентного середовища в регіоні. *Регіональна економіка*. 1999. № 4. С. 96–106.
3. Волкова Ю. Особливості аналізу операційної (основної) діяльності підприємства. *Економічний аналіз*. 2008. № 3(19). С. 257–260.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств : Наказ Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. № 132. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1021.122.1&nobreak=1>
5. Андрійчук В.Г. Методика визначення собівартості сільськогосподарської продукції. *Економіка аграрних підприємств*. Київ: КНЕУ, 2002. 624 с.
6. Coase R.H. Comment. *Contract Economics*. Cambridge : Blackwell publishers, 1992.
7. Тимофіїв С. Методологічні аспекти оцінки впливу транзакційних витрат функціонування транзакційних витрат. *Аграрна економіка*. 2012. Т. 5. С. 165–170.
8. Топалов А.Д., Проскуріна Н.М. Умови формування вільних цін на продукцію сільського господарства. *Вісник Запорізького національного університету*. 2009. № 1(4). С. 103–107.
9. Бурлака О.П., Бурлака О.А. Чинники формування конкурентоспроможності продукції аграрних підприємств. *Економіка підприємства*. 2012. № 2(4). С. 22–26.
10. Про стандартизацію : Закон України від 05 червня 2014 р. № 1315–VII.
11. Горкавий В.К. Інформаційно-аналітичні аспекти управління продуктивністю аграрної праці. *Електронне наукове фахове видання Харківського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України*. 2007. № 1.4.2.
12. Бутова О. Проблеми аграрного ціноутворення в умовах трансформації економіки України. *Економічний аналіз*. 2011. № 9. Ч. 1. С.64–68.

References:

1. Lysenko M.I., Lysenko A.M. (2009) Methodical approaches to assessing the efficiency of production in agricultural enterprises. *Naukovi praci KNTU*, vol. 16, no. 1, pp. 126–131.
2. Pavlov V.I. (1999) Formuvannja konkurentnohgo seredovyssha v reghioni [Formation of a competitive environment in the region]. *Reghionaljna ekonomika*, vol. 4, pp. 96–106.
3. Volkova J. (2008) Osoblyvosti analizu operacijnoji (osnovnoji) dijajlnosti pidpryjemstva [Features of the analysis of operational (main) activity of the enterpris]. *Ekonomichnyj analiz*, vol. 3(19), pp. 257–260.
4. About the statement of Methodical recommendations on planning, the account and calculation of prime cost of production (works, services) of the agricultural enterprises: Order of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine dated 18.05.2001.
5. Andrijchuk V.G. (2002) Metodyka vyznachennja sobivartosti siljskjoghospodarskoji produkciji. *Ekonomika aghrarnykh pidpryjemstv* [Methods for determining the cost of agricultural products. Economics of agricultural enterprises]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
6. Soase R.H. (1992) Comment. *Contract Economics*. Cambridge: Blackwell publishers.
7. Tymofijiv S. (2012) Metodologichni aspekty ocinky vplyvu transakcijnykh vytrat funkcionuvannja transakcijnykh vytrat [Methodological aspects of assessing the impact of transaction costs on the operation of transaction costs]. *Aghrarna ekonomika*, vol. 5, pp. 165–170.
8. Topalov A.D., Proskurina N.M. (2009) Umovy formuvannja vilnykh cin na produkciju siljskjogho ghospodarstva [Conditions for the formation of free prices for agricultural products]. *Visnyk Zaporizkogo nacionaljnogo universytetu*, vol. 1(4), pp. 103–107.
9. Burlaka O.P., Burlaka O.A. (2012) Chynnyky formuvannja konkurentospromozhnosti produkciji aghrarnykh pidpryjemstv [Factors shaping the competitiveness of agricultural enterprises]. *Ekonomika predpryjatja*, vol. 2(4), pp. 22–26.
10. On standardization: Law of Ukraine № 1315–VII. (June 5, 2014).
11. Ghorkavij V.K. (2007) Informacijno-analitychni aspekty upravlinnja produktyvnistju aghrarnoji praci [Information-analytical aspects of agricultural labor productivity management]. *Elektronne naukove fakhove vydannja Kharkivskogho reghionaljnogho instytutu derzhavnogho upravlinnja NADU pry Prezidentovi Ukrainy* [Electronic scientific professional publication of the Kharkiv Regional Institute of Public Administration of NAPA under the President of Ukraine], vol. 1.4.2.
12. Butova O. (2011) Problemy aghrarnogho cinoutvorennja v umovakh transformaciji ekonomiky Ukrainy [Problems of agrarian pricing in the conditions of transformation of economy of Ukraine]. *Ekonomichnyj analiz*, vol. 9, no. 1, pp. 64–68.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Аннотация. Определение эффективности является сложной и многогранной экономической категорией, которая показывает влияние объективных экономических факторов производства на результативность, что является показателем цели производства, а именно увеличения дохода. Качественная характеристика экономической эффективности отображается в достижении высокой результативности использования средств производства. Критерий производственной эффективности показывает отношение максимизации объема национального дохода (чистой продукции) к затратам живого и овеществленного труда. В сельском хозяйстве критерий эффективности связан с использованием ресурсов и производственных потребительских ценностей. Конечной целью производства является потребление, которое осуществляется за счет новой продукции, потребительской стоимости, то есть национального дохода. Мерилом оценки экономической эффективности общественного производства принято считать национальный доход (чистую продукцию), который является основным критерием уровня хозяйствования в масштабах страны.

Ключевые слова: экономическая эффективность, критерий эффективности, эффективность сельского хозяйства, себестоимость, рентабельность.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO DETERMINATION OF ECONOMIC EFFICIENCY OF PRODUCTION IN AGRICULTURE

Summary. At the level of individual sectors of the national economy, the criteria of economic efficiency are specified according to the specifics of the direction. For example, in agriculture, it is primarily an increase in the production of net products at the lowest cost of living and tangible labor. For some agricultural producers, the criterion of economic efficiency of economic activity will be the maximum profit, because it characterizes the main purpose of production. It is difficult to assess the economic efficiency of agricultural production. This is due to the use of not only material, technical and labor resources, but also natural factors – heat, light, precipitation, etc., as well as scientific, technical and information. Not only live labor is used, but also past, as well as the environment. Therefore, the system of indicators makes it possible to conduct a comprehensive analysis and draw sound conclusions about improving the economic efficiency of production. With the help of a system of indicators it is possible to specify the main or auxiliary criteria, to give a generalized and qualitative description of economic processes. Practice shows that for different industries, levels of government and goals it is necessary to use different indicators, which should be organically related to the main criterion and provide a clearer comparison of the results. The economic result of the enterprise largely depends on the extent to which the financial return of the resources used and the extent to which the level of profitability is achieved in the process of formation of production costs. At the same time, to make certain conclusions about the level of economic efficiency of the enterprise, the profit must be compared with the costs or assets that provide business activities, to determine profitability, because the absolute amount of profit does not characterize the level of production efficiency. In determining the level of economic efficiency of production in agriculture, it is necessary to take into account the interrelated factors and indicators that make it possible to comprehensively determine the level of efficiency. Natural and cost indicators are used for this purpose.

Key words: economic efficiency, efficiency criterion, agricultural efficiency, prime cost, profitability.